

Spre o nouă dimensiune a culturii de intelligence: Intelligence-ul strategic

Sorin APARASCHIVEI

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”

e-mail: sorinaparaschivei@yahoo.com

Abstract

This paper is intended to be a study case of strategic intelligence research and academic activities in the field.

The first part includes a brief history of the concept's evolution, focusing on the experience of the American Office of Strategic Services, that is the famous Department of Analysis and Research (R&A).

The second part tackles internal issues and academic profile in the field of intelligence researcher.

The last part, the subject of debate regards strategic challenges that intelligence is bound to face this century.

Keywords: intelligence strategic, surpriza strategică, informații, cercetare academică.

Evoluția domeniului

Ce este intelligence-ul strategic?

Intelligence-ul strategic a existat ca activitate încă de la apariția statului ca formă de organizare socială, deducându-se astfel ușor că activitatea are legătură cu organizarea de stat, cu interesele acestuia, definițiile moderne considerând domeniul un proces de cunoaștere și analiză necesar deciziilor la cel mai înalt nivel.

În opinia publicului, intelligence-ul strategic este asimilat noțiunii de spionaj, o imagine simplă și clară în care agentul secret trebuie să obțină informații importante cu privire la planurile luptei sau bătăliei pe care o pregătește inamicul, iar comandamentul, pe baza acestor informații, va decide acțiunile de contracarare.

Cu toate acestea, domeniul și mijloacele sale au evoluat profund.

Încă din timpul Primului Război Mondial, părțile beligerante au ajuns la concluzia că până și studiul ziarelor apărute în tabăra inamică putea fi un izvor nesecat de informații prețioase, astfel că au pornit la crearea unor organe speciale în acest scop.

Redefinirea intelligence-ului strategic se datorează însă Statelor Unite. Aici, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, s-au pus bazele uneia dintre cele mai ingenioase invenții a Războiului Rece, polivalentul departament de intelligence strategic al *Office of Strategic Services* (OSS).

În momentul înființării OSS, una din ideile principale care a stat la baza activității acestui serviciu a fost ideea nouă, foarte îndrăzneată, că savanții ar putea să înlocuiască într-o oarecare măsură spionii.

În 1943, o echipă de analiști-economiști de la R&A (OSS – *Research and Analysis*) a fost alocată Ambasadei SUA la Londra, pentru a ajuta la pregătirea raidurilor aliate asupra industriei aeronautice germane. Echipa R&A s-a apucat de lucru, a studiat după toate metodele științei efectul bombardamentelor, și a sugerat că s-ar putea obține rezultate mult mai bune dacă s-ar proceda la bombardarea directă a câmpurilor petrolifere și a instalațiilor de rafinare a țițeiului, identificate de analiștii R&A ca puncte cheie în alimentarea efortului de război nazist. Ideea nu era originală pentru OSS, dar R&A a știut să asigure un suport bine-documentat și credibilitatea deplină a acțiunilor, convingând aliații să încerce. Rezultatul, forțele Luftwaffe au fost afectate de lipsa carburanților, producția a devenit haotică, mii de tancuri și camioane fiind imobilizate. A fost un mare succes.

Sau un alt caz: După 23 august 1944, atunci când statisticile oficiale ale României au devenit disponibile, americanii au constatat că estimările din timpul războiului efectuate de R&A asupra capacității economiei țării noastre s-au încadrat într-o eroare de numai 4%.¹

Cu această ocazie, decidenții americani s-au putut convinge că oamenii de știință tratează problemele în detaliu, supun datele unui vast proces de analiză intelectuală, acuratețea informațiilor fiind principalul lor atribut.

Când au fost aduși oamenii de știință la R&A, militarii i-au catalogat drept „un grup de zăpăciți ignoranți în problemele reale ale războiului”. Nu realizau că aceștia aveau un mare avantaj, o pregătire universitară avansată, perspicacitate și curiozitatea nelimitată a omului de știință.

Din acel moment, R&A a realizat cele mai fundamentate studii pentru armata SUA. În 1942, când forțele americane se pregăteau să debarce în Nordul Africii, un tânăr istoric cu numele de Sherman Kent lucra R&A, unde superviza întocmirea studiilor specifice pentru fiecare port sau cale ferată a regiunii. Pe atunci, R&A își culegea majoritatea informațiilor din

¹ *War Report of the OSS*, Volume 1, introducere de Kermit Roosevelt, War Departament, Washington D.C., New York, 1976, p. 177.

surse deschise, din cărți, jurnale de comerț și călătorie, statistici, almanahuri, dosare și chiar proiecte arhivate ale unor companii private. Kent și colegii săi, oameni de știință, erau printre puținii ofițeri ai intelligence-ului american care realizau din plin valoarea utilizării resurselor oferite de Biblioteca Congresului, locul unde atunci se puteau găsi cele mai bune informații.

Deși, inițial, desconsiderați, cercetătorii de la R&A au sesizat rapid problemele unui mediu dominat de secret și preocupări secrete, în care cei mai mulți dintre analiștii serviciului își desfășurau activitatea într-o relativă izolare, stare ce ducea la un rezultat inevitabil: activitatea analiștilor militari nu se putea compara cu cea desfășurată de profesorii experimentați sau de profesioniștii din business racordați la mediul academic, deveniți experți în cercetarea și exploatarea surselor deschise.

Prin urmare, Sherman Kent a avansat și susținut ideea că avantajele strategice nu pot fi dobândite decât printr-un intelligence organizat pe baze academice, idee ce a prins rădăcini în lumea intelligence-ului de peste Ocean.

De menționat că Sherman Kent era profesor la Universitatea Yale, un mediu ce devenise propice pentru recrutarea viitorilor cercetători și savanți. Henry Kissinger, consilier pe probleme de securitate națională al președintelui Nixon, spunea despre Kent că „acesta părea a folosi mai mult cărțile talmudice, decât rapoarte și documente politice reale”, CIA considerându-l astăzi drept cel mai bun recrutor din istoria sa, alături de Arnold Wolfers, ultimul profesor de Relații Internaționale la Pierson College.²

De asemenea, cel mai bun centru de recrutare al spionilor, atât pentru *Office of Strategic Services* (OSS), cât și pentru *Central Intelligence Agency* (CIA), a fost universitățile americane, în special Yale³.

După mărturia contemporanilor, William Donovan, directorul *Office of Strategic Services*, a reușit să „reunească cele mai luminate minți din domeniul academic și de analiză, specialiști pe care i-a rugat, împrumutat sau furat din laboratoarele universităților, institutelor și muzeelor.” Serviciul de Cercetare și Analiză al OSS a adus împreună „starurile” colegiilor și facultăților americane. Puteai întâlni, în birourile Serviciului de Cercetare și Analiză, purtând o discuție aprinsă, pe istoricul Sherman Kent și analistul politic Evron Kirkpatrick, la o întâlnire a comitetului Diviziei Economice îi puteai găsi pe Charles Hitch, Emile Despres, Charles Kindelberger și

² Eric Frattini, *CIA. Ferma din Langley*, Editura Tritonic, București, 2009.

³ Cel mai mare expert în materie de contrainformații al CIA, James Angleton, era licențiat tot la Yale.

Richard Ruggles. În alte birouri, îi vedeai lucrând pe Norman O. Brown - scriind un raport despre politica greacă, istoricul John King Fairbank - studiind unele aspecte ale politicii externe chineze, filozoful Herbert Marcuse - analizând structura socială germană, sau antropologul Cora DuBoise - tratând problema colonialismului european în Asia⁴.

Donovan arăta că se pot obține informații relevante din cărți, reviste și documente publicate de către guvernele altor țări, precum și cu ajutorul diferitelor metode de analiză în intelligence. De pildă, spunea Donovan, evidența și analiza numerelor de serie pentru piesele motoarelor de la tancurile capturate a permis să se stabilească posibilitățile industriei producătoare de tancuri a unui anumit stat inamic. În felul acesta, sarcina unui ofițer de informații nu constă atât în obținerea unor informații unice, cât în completarea prin cercetare a informațiilor primite din alte surse.

Ideea – a constituit o dezvoltare firească pentru altă idee propusă de Donovan. El sugera că între atribuțiile principale ale serviciilor de intelligence trebuie să se afle și aceea de a-i asigura pe factorii politici cu susținerea necesară pentru elaborarea planurilor strategice, atât în vederea operațiunilor militare, cât și pentru acțiunile diplomatice din timp de pace.

Conform lui Donovan, pe lângă sarcinile tactice, serviciile de intelligence trebuiau să treacă și la culegerea de date științifice referitoare la situația geografică, economică, socială, politică și militară a țărilor vizate, informații ce trebuiau evaluate, apreciate și interpretate. Apoi, soluțiile considerate juste puteau fi aplicate de decidenții politici, a căror activitate trebuie bazată pe fapte verificate. Care anume fapte? Pe acelea care permit să se stabilească posibilitățile, intențiile și politica statelor țintă.

De menționat, nici informațiile românești nu erau străine de concepția vremii promovată de școala americană de intelligence. Unul dintre angajații Serviciului Secret din România povestea că la cea dintâi întrevvedere cu Mihail Moruzov a reținut la acesta un fapt care la „izbit” din primul moment, socotindu-l, apoi, ca fiind caracteristic pentru modul cum judeca el realitățile politice:

„Pereții biroului lui Moruzov erau în majoritate tapițați cu diferite hărți (România, Europa, Mapamond), însă cea mai apropiată de masa sa de lucru, și cea mai mare, era o hartă etnografică a Europei, care cuprindea, mai estompat redat, frontierele politico-administrative ale continentului

⁴ Roger Hilsman, *Strategic Intelligence and National Decisions*, Glencoe, Illinois: The Free Press, 1957.

nostru. În schimb, avea răspândirea diferitelor popoare, seminții, în culori din al căror contrast și armonii se reflecta izbitor această răspândire. O astfel de hartă putea, în unele cazuri, să fie cheia pentru explicarea diferitelor întâmplări istorice legate de zbaterea popoarelor pentru concordarea ariei etnice cu cea politică. Am avut intuiția, nota respectivul angajat, că acest șef al unui serviciu de strictă specialitate are, totuși, o poziție de istoric, care caută să meargă la cauza cauzelor și la rațiunile explicative adâncite ale istoriei, depășind prezentul și încercând a fi contemporan ori sincron cu viitorul”⁵.

Mediul, funcțiile și scopurile intelligence-ului strategic

Unul din obiectivele intelligence-ului strategic, este de a afla ce intenții au competitorii și care sunt capacitățile de care aceștia dispun pentru a desfășura activități care pot vulnerabiliza statul și interesele apărute. Deducem, astfel, că funcția principală a intelligence-ului strategic este aceea de apreciere, avertizare și prognoză, de prevenire a surprizei strategice, conceptul fiind destul de familiar celor care sunt interesați de intelligence-ul guvernamental.

Urmărind evoluția evenimentelor, intelligence-ul strategic alcătuiește un „tablou” al situației prezente, pe baza căruia este apreciat viitorul și evoluția probabilă a acestuia, cum influențează acesta asupra intereselor de stat și, în consecință, ce măsuri sau politici trebuie adoptate.

Pentru Sherman Kent, intelligence-ul strategic este un domeniu ce se ocupă la nivel înalt de problemele externe ale statului: „este o cunoaștere menită să asigure bunăstarea națională, implicând decizii la cel mai înalt nivel civil și militar”⁶.

Alți doi specialiști, Bruce Berkowitz și Allan Goodman, definesc intelligence-ul strategic ca „fiind o imagine de ansamblu despre viitor, necesară oamenilor de stat în planificarea viitorului”⁷.

Plecând de la aceste definiții, intelligence-ul strategic presupune necesitatea creării unui sistem ale cărui caracteristici principale sunt:

- Previzionarea - abilitatea de a înțelege amenințările sau oportunitățile la adresa statului;

⁵ N. D. Stănescu, *Întâmplări și oameni din Serviciul Secret*, București, Editura Enciclopedică, 2002, pp. 194-195.

⁶ Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1949.

⁷ Bruce D. Berkowitz and Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1989.

- Imagine de ansamblu - capacitatea de a conceptualiza măsurile care trebuie implementate la nivel național și internațional;
- Capacitate cognoscibilă - abilitatea de a percepe, sintetiza și integra informațiile necesare realizărilor politice la nivel statal;
- Interesul național - lucrătorii serviciilor de informații trebuie să fie siguri că activitatea și realizările lor sunt folosite în interesul comun al societății;
- Parteneriat și cooperare - comunitatea de intelligence aparține întregii comunități statale, deci, structurile componente trebuie să coopereze și să interacționeze atât la nivel național cât și la nivel internațional.

Înmulțirea „surprizelor strategice”, și a consecințelor lor, a semnalat analiștilor și decidenților că este nevoie de o abordare diferită, racordată la posibilitățile tehnice și cunoștințele societății actuale, adaptată la noile schimbări structurale, care să aibă în vedere extinderea procesului decizional (în special pe orizontală), specific unei societăți care funcționează tot mai mult în rețea⁸.

A apărut nevoia de a avea la dispoziție tot mai mult un intelligence anticipativ, ca posibil instrument de corectare, prin decizie oportună, a condițiilor ce pot conduce la apariția riscurilor grave de securitate.

Se observă că producția actuală de intelligence a devenit mult prea tactică, gândirea oamenilor a devenit mult prea tactică. Oamenii au renunțat la strategii, ei se concentrează mult prea mult pe problemele curente. În anii 1990, intelligence-ul american utiliza 60% din timp pentru producția pe termen lung, astăzi, el nu mai acordă decât 20-25%⁹, în condițiile în care statele trebuie să posede o tot mai bună cunoaștere a lumii, a relațiilor internaționale, să perceapă obiectiv mediul internațional și să cunoască procesul de luare a deciziilor strategice.

Intelligence-ul strategic este cel care caută să definească interesele naționale, principalele amenințări și oportunități, analistul fiind acela care identifică evenimentele sau zonele „calde” ce pot pune în pericol atingerea

⁸ Ruud Smits (Utrecht University), *The New Role of Strategic Intelligence*, în „Strategic Policy Intelligence: Current Trends, the State of Play and Perspectives - S&T Intelligence for Policy-Making Processes”, Institute for Prospective Technological Studies (IPTS), EU, December 2001.

⁹ John G. Heidenrich, *The State of Strategic Intelligence, The Intelligence Community's Neglect of Strategic Intelligence*, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no2/the-state-of-strategic-intelligence.html>.

acestor interese. Analistul descrie actorii care se opun intereselor naționale, posibilele răspunsuri ale acestora și potențialele costuri ale unor acțiuni întreprinse în apărarea intereselor naționale.

Ca în orice afacere, negocierile de orice fel se duc în spatele ușilor închise, treaba intelligence-ului este de a obține informații despre orice fel de aspect care intră în contradicție cu interesele strategice ale societății, dificultatea fiind de a identifica ceea ce trebuie făcut pentru aceasta. În cele mai multe cazuri, identificarea odată efectuată trebuie să rămână ascunsă, în timp ce decidenții pun în aplicare planurile de contracarare, obiectivul principal fiind avantajul strategic/competitiv.

Beneficiarii direcți ai intelligence-ului strategic sunt persoanele care domină și pun în practică politica țării, în primul rând oamenii de stat: președintele, membrii guvernului și consilierii lor cei mai importanți. Tot aici, găsim însă și o armată uriașă de funcționari, începând cu persoanele care ocupă posturi înalte în administrația de stat și până la angajații aflați pe trepte oarecum inferioare ierarhiei funcționărești: conducătorii de departamente regionale, demnitari ai cancelariei președintelui, funcționari superiori ai ministerelor și serviciilor de securitate și apărare etc.

Prin urmare, activitatea departamentului de intelligence strategic se desfășoară la scară națională/internațională. El sprijină conducătorul de stat și funcționarii din imediata sa apropiere la rezolvarea problemelor planificării naționale, la asigurarea securității naționale, atât pe timp de pace cât și pe timp de război. Menirea intelligence-ului strategic este de a feri statul de surprizele strategice, este o formă de cunoaștere care oferă soluții de avans, compatibile intereselor statului, pe termen mediu și lung. Influența sa determină direcții ale trend-urilor politicilor internaționale, în vederea adaptării statului la cerințele viitorului.

În funcție de interesele, potențialul și mărimea unui stat, intelligence-ul strategic poate fi ofensiv sau defensiv. Marile puteri, se presupune, vor promova mereu un intelligence ofensiv, în timp ce, evident, statele mici vor promova un intelligence defensiv. Înțelegem astfel ideea lui Sherman Kent: intelligence înseamnă cunoaștere, iar cunoașterea înseamnă putere.

Trebuie spus că serviciile de informații nu pot oferi răspuns la toate problemele dificile. George Tenet spunea că „doar 60 la sută din registrul de probleme conexe securității naționale pot fi cunoscute și anticipate, și asta în cel mai bun caz”. Conform aceleași surse, serviciile de informații încearcă să ofere un tablou realist al unei situații date, de cele mai multe ori rezultatul fiind unul impresionist, arareori conținând tușe și contururi bine reliefate.

Capacitatea de generare a acestor impresii este fundamentală însă. În acest scop, orice națiune trebuie să acorde atenția și resursele necesare în mod constant, nu doar în vremuri de criză. Neglijarea sectorului nu poate fi corectată imediat. Investițiile făcute astăzi – în dezvoltarea componentei umane a culegerii de informații strategice – s-ar putea să producă rezultatele scontate abia peste decenii. Însă, dacă ignori aceste cerințe, mai târziu costurile vor crește exponențial, atât în plan material cât și în vieți omenești.¹⁰

Sunt și specialiști care consideră o greșeală asimilarea analizei strategice cu analizele pe termen lung, deoarece evoluțiile recente din mediul de securitate ar arăta că schimbări majore (așa-numitele „surprize strategice”) pot interveni adesea „intempestiv”, consumându-se în intervale scurte de timp, cu impact similar celor cu o dezvoltare „istorică”, de lungă durată. Consider, din capul locului, greșită o astfel de abordare, deoarece se pleacă de la o înțelegere greșită a problemei. Nu trebuie uitat că, intelligence-ului strategic este destinat să ofere o imagine de ansamblu, proiecții pe termen lung, predicții și măsuri preventive. Dacă acest lucru nu se produce din timp (deci, nu intempestiv), atunci înregistrăm surpriza strategică, adică dovada supremă a nepregătirii în domeniu. Astfel, cei care susțin că surprizele strategice apar intempestiv, asimilează de fapt nepregătirea cu ghinionul.

Domeniul „informării curente” versus domeniul „intelligence strategic”

O problemă importantă cu care se confruntă serviciile de informații o constituie corelația dintre informarea curentă (tactică) și cea strategică. Problema nu prezintă noutate, având aceeași vechime ca și intelligence-ul statal, însă neglijarea celei din urmă a avut, are, și va avea consecințe catastrofale, după cum o dovedesc evenimentele istorice.

În lumea dinamică actuală, se observă clar tendința și preferința decidenților politici, a conducătorilor serviciilor de informații, de a se orienta covârșitor asupra activităților de soluționare a problemelor curente. Astfel, din dorința de a fi în miezul evenimentelor, de a fi „omul zilei” sau de a face pe placul unui beneficiar influent al informațiilor, aceștia se ocupă cu prioritate de obținerea informațiilor referitoare la prezent și viitorul

¹⁰ George J. Tenet, *În mijlocul furtunii. Anii mei la CIA*, Editura SCRIPTA, București, 2010, p. 480.

apropiat, situație ce are ca finalitate subestimarea problemelor ce pot să apară pe termen mediu și lung. Pentru mulți dintre aceștia, „operele academice” elaborate de intelligence-ului strategic sunt mult prea îndepărtate de problemele curente („sunt în afara mandatului”).

Din aceste motive, natura muncii de informații devine diferită, informarea curentă preferând ca metode rapiditatea și sinteza, de multe ori duse la extrem. Din sute sau zeci de pagini, cu date și informații aflate la dispoziție, analiștii informării tactice se străduiesc ca materialele întocmite să nu depășească două pagini, fiind conștienți că, după adoptarea unei hotărâri, informațiile respective chiar dacă sunt juste nu mai au nicio valoare pentru decident. De aceea, rapiditatea și concizia sunt aici la mare preț, de unde tendința ca departamentele informării curente să fie „valorizate” într-o măsură mai mare decât departamentele intelligence-ului strategic.

Selectarea analiștilor pentru serviciile de informații devine, astfel, o problemă complexă. Un bun cercetător ar putea fi puțin pregătit sau cu totul inutil pentru prelucrarea informațiilor curente, activitate care cere, cum se vede, oameni energici, operativi, care știu să reacționeze rapid în orice problemă, cu toate că în această privință ar putea fi depășiți în acuratețe și profunzimea raționamentelor de cei care se ocupă cu munca de cercetare. Experiența arată că puțini oameni sunt capabili să facă ambele activități.

În cazul nostru, al analistului tactic, pregătirea intelectuală a acestuia se dezvoltă într-un mediu izolat, el lucrează deseori „în orb”, descoperă lucruri deja cunoscute de știință și poate comite erori care ar putea fi evitate. Prin urmare, este pe deplin posibil ca un practician care a lucrat mulți ani pe o anumită problemă, bazându-se pe experiența sa limitată, să se lase ispitit în a se considera un specialist în toate problemele domeniului respectiv. Promovat, practicianul se poate socoti apoi capabil să facă prognoze tot atât de precise pentru întreg serviciul, sau chiar pentru întreaga țară. În acest caz, el nu admite măcar ideea că experiența sa cognoscibilă, privind problemele strategice, ar putea fi mai mică decât cunoștințele unui modest cercetător sau profesor.

Americanii sunt printre primii care au înțeles că succesele raportate de Germania în timpul Războiului Mondial s-au datorat folosirii pe scară largă a savanților în serviciul de informații, naziștii având posibilitatea să prevadă evenimentele și să influențeze evoluția lor.

De aceea, reforma intelligence-ului american a început cu clarificarea acestei probleme.

Introducerea metodelor științifice de cercetare, a produs schimbări spectaculoase în procesul de culegere a informațiilor, drept urmare:

serviciile au început să acorde din ce în ce mai multă atenție analizei de intelligence, analiștii au înțeles că războiul și pacea au devenit „totale”, că rezolvarea problemelor actuale necesită operațiuni distincte de identificare, separare, disecare, reasamblare și sintetizare, toate după cele mai noi metode ale științei.

Analiștii de la R&A sunt cei care au dovedit că fără cercetare științifică, nu există intelligence performant, ci doar eșecuri sau surprize strategice, fapt ce i-a determinat să susțină atragerea cu precădere a oamenilor de știință în domeniu, atenționând că o cunoaștere superficială nu ajută la nimic.

Intelligence-ul strategic s-a apropiat astfel mult de munca savanților, a căror activitate, după cum se știe, nu este nici concisă și nici simplistă.

Deși este greu de stabilit ce tip de lucrători sunt necesari pentru activitatea informării curente, se poate spune totuși că majoritatea savanților, profesorilor și a cercetătorilor nu corespund acestui scop, ei preferând să studieze o anumită problemă ani în șir, în liniște și fără stres. A-l pune pe cercetătorul adevărat să comenteze evenimentele curente, înseamnă să-l condamni la o muncă grea și neplăcută. În afară de aceasta, ofițerii informării curente nu prea au obiceiul închinării în fața cuvântului tipărit, în timp ce oamenii de știință consideră acest lucru ca definitiv.

Totuși, părerea lui Sherman Kent era că nu ar trebui să existe un clivaj între informarea curentă și cea strategică, ambele trebuie să coexiste și să se completeze reciproc. La nivelul deciziei politice, informarea curentă trebuie să-i țină la curent pe beneficiari cu ultimele evenimente, să urmărească în mod continuu evoluția acestora, să acopere lacunele ivite din cauza factorului timp, iar la nivel strategic, serviciile de informații trebuie să stabilească posibilitățile strategice, atât a statelor pe care le servesc, cât și a statelor pe care le spionează, și să identifice punctele cele mai vulnerabile ale statelor respective.

Cine sunt cei care gândesc pentru mâine?

Gândurile noastre sunt direcționate de accesul la informație, la informația relevantă, la rândul ei, informația dictează ce gânduri și ce acțiuni sunt disponibile. De aceea, lipsa unei cunoașteri ample, științifice, constituie un handicap pentru cercetare. Fără accesul complet la informațiile relevante, utilizatorii acestora trăiesc și acționează într-o lume a imaginarului, le lipsește capacitatea de a-și comunica gândurile și

experiențele prin intermediul simbolurilor, ceea ce îngreunează foarte mult schimbul de informații.

Or, intelligence-ul strategic necesită o astfel de gândire abstractă, bazată pe cunoaștere amplă și sistematizată. Firește, a nu se crede că oamenii ce activează în domeniul informării curente sunt mai puțin dotați intelectual decât cei din domeniul intelligence-ul strategic. Diferența, constă doar în metodele și mijloacele diferite utilizate în cele două tipuri de activități, care, după cum am observat, determină moduri de gândire și creație diferite (fiecare fel de a munci, are felul său de a gândi).

Cercetătorul acționează abia după ce interesul științific față de o anumită problemă a apărut.

În primul rând, el trebuie să formuleze just obiectul de studiu. Cu această ocazie, bazându-se pe cunoștințele deja existente, este necesar să stabilească dacă problema respectivă nu a mai fost cumva cercetată anterior. Cercetătorul trebuie să-și canalizeze eforturile spre ceea ce prezintă cu adevărat interes. Procesul de alegere a unei direcții corecte de cercetare, constituie de fapt construirea ipotezei de lucru. Cercetătorul trebuie să-și înceapă activitatea prin adoptarea ipotezei de lucru, în primul rând pentru că fiecare problemă este constituită dintr-un număr uriaș de fapte din care cercetătorul trebuie să selecteze doar faptele care interesează. Ipoteza sa de lucru nu este altceva decât o presupunere insuficient de bine formulată, iar tendința de a realiza scopul propus impune cercetătorului să-și precizeze la maxim ipoteza. După ce și-a formulat problema și și-a definit ipoteza de lucru, cercetătorul, cu ajutorul gândirii logice, se străduiește să stabilească unde și în ce împrejurări pot fi găsite faptele necesare care să confirme sau să infirme ipoteza adoptată. După această etapă, cercetătorul trece la o culegere minuțioasă a tuturor faptelor. Dacă în urma acestei operații află numai acele fapte care confirmă ipoteza preconizată de el, cercetătorul ajunge la concluzia că ipoteza este corectă. Dacă faptele adunate infirmă ipoteza, el este obligat să recunoască inconsistența ei și să renunțe la ea. Dacă cercetătorul, așa cum se întâmplă frecvent, va afla alte noutăți factice, trebuie să reconsidere totul și să modifice ipoteza adoptată ținând seama de toate faptele descoperite, sau să adopte o nouă ipoteză. După aceea, cercetătorul începe din nou să caute argumentele necesare. Dacă este satisfăcut de rezultatele obținute, le va da publicității. În situația când cercetătorul nu este în stare să adune toate materialele de care are nevoie, va face cunoscută ipoteza sa sub forma unei ipoteze de lucru, în speranța că ea va interesa pe alți cercetători și îi va determina să continue activitatea în domeniu.

Cam așa arată un proces ideal de cercetare. În realitate, lucrurile sunt mult mai complicate.

Cercetătorul intelligence-ului strategic, asemenea tuturor cercetătorilor, se găsește în fața haosului, se agită în toate direcțiile, comite multe greșeli și, în cele din urmă, începe studiul, dispunând de 2-3 ipoteze destul de confuze și deseori contradictorii, care îl obligă să adune un număr colosal de date inutile, care de cele mai multe ori nu fac decât să îngreuneze calea spre adevăr, în loc să facă lumină. Cercetătorul se străduiește până la epuizare în căutarea soluțiilor problemei, combină la nesfârșit tot felul de alternative, renunță la presupunerile anterioare care i se păreau plauzibile sau chiar adevărate. În final, cercetătorul ajunge să creadă că a realizat o mare victorie dacă, în procesul analizei, descoperă o sclipire a unei corelații realmente noi și importante între anumite fapte izolate.

Cercetătorul este omul de știință care și-a însușit temeinic cunoștințele acumulate de omenire, de aceea, este îndoielnic să credem că el va căuta să descopere lucruri deja descoperite sau că va nimeri în capcane deja cunoscute. El va ști să se folosească cu mai mult succes de împrejurările favorabile și să dezvolte ipoteze juste. Cunoscând bine domeniul științific sau o anumită teorie, cercetătorul nu numai că vizualizează ce înseamnă domeniile neexplorate, dar și ce anume trebuie luat în considerație pentru motivarea renunțării la o teorie predominantă, și în ce fel este important de făcut acest lucru. În procesul științific, orice descoperire nouă se bazează pe o descoperire anterioară. Îmbogățirea cunoștințelor se aseamănă cu construcția unui zid, fiecare bloc trebuie să se sprijine pe alt bloc, iar cu cât se înalță zidul el are nevoie de o bază cât mai solidă. Contribuția fiecărui cercetător la știință, se bazează pe temeliile științifice create de predecesori, de aceea, fiecare om, care dorește sporirea cunoașterii, trebuie să cunoască bine cuceririle științifice din trecut, cel puțin în domeniul care-l interesează nemijlocit.

Cugetarea, pregătirea teoretică, o bună cunoaștere a legilor gândirii, acestea sunt armele pe care le aduce cercetătorul în elaborarea produselor de analiză strategică. Inconvenientul omului de știință este că el are puține posibilități de verificare a ipotezelor sale, și în afară de acesta, cel puțin din punctul de vedere al practicienilor, el este mai puțin interesat de rezultatele finale și mai mult explicațiile cauzale ale problemei rezolvate. Evident, lucrul cel mai dorit îl constituie îmbinarea celor două forme de cunoaștere, cea acumulată din cărți și cea acumulată din practică.

Este necesar, astfel, să se facă diferența între cunoașterea avansată și stadiile incipiente ale acesteia, este nevoie să gândim în termeni piramidali,

să stabilim o ierarhie a cunoașterii în care să așezăm pe nivele valorice: datele, informațiile, cunoașterea și înțelepciunea.

1. *Datele*: alcătuiesc materialul nuclear de bază, esențialul fizic care poate fi stocat, mutat și manipulat;

2. *Informațiile*: alcătuiesc un aranjament de date care dobândesc însemnătate în anumite contexte particulare, informațiile „spun ceva”;

3. *Cunoașterea*: reprezintă experiența mentală angajată în informare, cunoștințele există doar în interiorul creierului uman și fiecare parte a acestuia posedă părți unice din cunoașterea umană în ansamblu;

4. *Înțelepciunea*: reprezintă cel mai înalt stadiu al cunoașterii, capacitatea de a te folosi de cunoștințele acumulate pentru a stimula perspicacitatea și a învăța din experiență.

De regulă, pe baza acestei ierarhii, oamenii înțelepți sunt mai bine plătiți decât oamenii informați, oamenii informați mai bine răsplătiți decât mănuiitorii informației, ultimii mai bine remunerați decât procesatorii datelor.

După cum observăm, procesul cunoașterii științifice, în speță intelligence-ul strategic, este unul deosebit de complex. Am insistat asupra acestuia, pentru a sublinia importanța omului de știință, a intelectualului, în procesul actual al analizei strategice. Adevărat, luată singular pregătirea teoretică nu este suficientă, dar nici nu se poate concluziona că nu ar avea importanță, deoarece, probabil, un cercetător pregătit va fi mereu într-o situație de avantaj față de unul nepregătit.

În 1951, istoricul Sherman Kent a demonstrat că cinci istorici de la Yale au putut realiza un vast material documentar privind posibilitățile de luptă ale armatei americane utilizând doar surse deschise, fapt ce a produs consternare în rândul militarilor (Raportul Yale)¹¹. Prin acest exemplu, nu mi propun să laud profesia de istoric, însă consider că Sherman Kent este printre primii care au realizat calitățile acesteia aplicate muncii de intelligence. Mai mult ca în orice profesie socio-umană, istoricul este cel care lucrează cu cauzalități și actori. Cercetarea istorică nu lucrează niciodată fragmentat, ci plenar și cronologic. Pentru istoric, identificarea problemei, culegerea informațiilor, selecția, interpretarea, analiza, sinteza și explicația sunt principalele etape de lucru, fără de care disciplina n-ar exista. Istoricul, mai

¹¹ The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis, Occasional Papers: Volume 1, Number 1, Sept. '02, *Improving CIA Analytic Performance: Strategic Warning*, Jack Davis, Sherman Kent Center; www.cia.gov/.

mult ca oricine, știe că evenimentul în sine, fie el și „surpriză strategică”, nu va putea fi pe deplin înțeles fără a înțelege cauzele care l-au generat.

Și încă o calitate a istoricului, obligatorie în serviciile de informații: loialitatea față de țară. Nu poți studia istoria țării tale, nu-ți poți sacrifica ani din viață, dacă nu ai un minim de respect și dragoste față de țara unde te-ai născut. Sunt sentimente și calități proprii istoricului. La Facultatea de Istorie nu te înscrii ca să câștigi bani, altele sunt disciplinele mercantilismului.

Martin Petersen, fost director adjunct executiv al CIA, arăta recent că, în baza celor 40 de ani de carieră în CIA, a învățat că modul de gândire influențează modul de acțiune, ceea ce presupune că munca analistului trebuie concentrată mai puțin pe realizarea tabloului general al situației și mai mult pe înțelegerea a ceea ce se întâmplă. Pentru Petersen, analiza de intelligence începe când specialistul se oprește din „povestit” și începe „să explice”, eșecul nu apare în momentul în care nu se prevede viitorul, ci când nu sunt evaluate tendințele și presupunerile. Când analistul se concentrează pe „tactic”, el eșuează în a vedea „perspectiva strategică”. Analistul nu este „plătit” pentru ceea ce știe, ci pentru capacitatea sa de a se gândi la ceea ce știe („sursele” nu sunt intelligence, și nici substitut pentru expertiză).¹²

Un alt exemplu este dat Stephen J. Blank, expert la Institutul de Studii Strategice al US Army War College. Referindu-se la evenimente din Nordul Africii și Orientul Mijlociu, Blank a apreciat că acestea au reliefat „eșecurile fundamentale” ale procesului de intelligence. El a atras atenția asupra faptului că, în audierea în fața Senatului american (10 martie 2011), James Clapper, directorul Comunității de Informații, a oferit o declarație cu un nivel calitativ scăzut, respectiv „genul de document analitic pe care orice persoană care citește *The New York Times*, *The Financial Times* sau *The Economist* îl poate realiza”. Cauza acestei situații, consideră Blank, este că tinerii analiști din intelligence ai Statelor Unite sunt prea afectați de etnocentrism (nu cunosc în amănunt istoria, profilul geopolitic, cultura spațiilor pe care le analizează) și sursele lor de informare sunt din ce în ce mai slabe calitativ (a dispărut jurnalismul introspectiv, analitic și investigativ de profunzime, locul lui fiind luat de informații tabloidizate).

¹² Martin Petersen - *What I Learned in 40 Years of Doing Intelligence Analysis for US Foreign Policymakers*/ <https://www.cia.gov>.

Concluzia lui Blank: Statele Unite au nevoie de servicii de informații care, pe palierul analitic, să realizeze materiale mai complexe decât „simple colaje de presă”.¹³

Relația dintre intelligence-ul strategic, politică și politicieni

Activitatea și fundamentele intelligence-ului strategic au suferit schimbări radicale, modificări de structură și concepție, cauzate de translația de la amenințările politico-militare spre cele politico-economice. În timpul Războiului rece, intelligence-ul strategic era concentrat pe amenințările și evoluțiile provenite din cele două blocuri politico-militare rivale, fapt ce a dus la o anumită specializare a acestuia. Astăzi, amenințările la adresa statelor sunt transnaționale, dinamice și mult diversificate – combaterea terorismului, a traficului de persoane, a migrației ilegale, a contrabandei, a spionajului economic, a traficului de substanțe halucinogene, a comerțului ilegal cu armament, a celui cu substanțe periculoase (NBC) etc., necesită din partea autorităților cunoștințe vaste, de specialitate, la cel mai înalt nivel științific.

După atacurile din 11 septembrie 2001, s-a înregistrat o nouă abordare în a folosi intelligence-ul în sprijinul politicului, încercându-se o redefinire a relației între cele două domenii. S-au căutat noi căi, pentru ca politicul să interfereze mai mult cu intelligence-ul. S-a inaugurat o nouă epocă de reforme și control, democrația dorind să monitorizeze mai eficient serviciile.

Decidenții actuali doresc un intelligence mult mai flexibil și mult mai diversificat, care să-i ajute în realizarea obiectivelor naționale. Prin natura activităților desfășurate, aceștia pot identifica probleme care pot fi interesante pentru comunitatea de informații. În același timp, se înțelege, atribuțiile serviciilor de informații și cele ale politicienilor trebuie bine delimitate, serviciile să răspundă de furnizarea faptelor, în timp ce decidenții de elaborarea și implementarea politicii.

Serviciile de informații nu trebuie amestecate în politică. Oamenii de stat trebuie să primească informațiile așa cum sunt, fără „cosmetizări”, aceștia trebuie să înțeleagă că intelligence-ul strategic este știință, nu poezie. Pentru aceasta, serviciile de informații trebuie să fie independente. Dacă un serviciu de informații este implicat în politică, el va avea tentația de a culege și analiza informațiile astfel încât să justifice, sau să legitimeze, politica

¹³ Asia Society - Stephen Blank - *Fundamental Flaws in US Intelligence*/17 martie 2011.

desfășurată de cei care-l girează sau li se subordonează. În acest sens, fiind eșecul CIA cu privire la „existența” armelor de distrugere în masă în Irak.

Serviciul de informații nu trebuie să impună soluții-decizie decidenților pentru a nu denatura faptele, acestea sunt și trebuie să fie apanajul oamenilor de stat.

În schimb, analiștii informării strategice trebuie să se aplece asupra oportunităților care de deschid politicii externe a statului, să propună soluții politice susceptibile a fi adoptate. Pot exista situații când un om de stat are o idee și însărcinează serviciul de informații s-o argumenteze cu datele și informațiile necesare, dar de regulă oamenii de stat evită acest lucru, temându-se ca ofițerii de informații să nu interfereze prea mult cu politica. Apoi, nu trebuie omis faptul că oamenii de stat au în subordine proprii lor experți în diferite probleme externe.

Sherman Kent, considerat părintele intelligence-ului strategic, aprecia că analiștii trebuie să se afle cât mai aproape de elaborarea și desfășurarea politicilor statale, de însăși oamenii de stat, dar fără să intervină în luarea deciziilor. La rândul lor, decidenții trebuie să conștientizeze rolul serviciilor de intelligence, care nu culeg informații numai de dragul informațiilor, ci pentru a contribui la rezolvarea unor probleme practice.

Viitorul

Să scrii despre viitor, este evident o chestiune incredibil de problematică pentru că acesta nu există încă. Totuși, toate acțiunile statale au o anumită finalitate. Când cineva investește se așteaptă la profit. În cazul României, depinde de potențialul statului și viziunea politică a decidenților care investiții vor fi alese, deci ce produse de intelligence vor fi comandate.

În trecut, Alvin Toffler era considerat nonconformist, astăzi, el a devenit un important consultant pentru comunitățile militare și de spionaj din lume. Multe din previziunile sale, referitoare la rapiditatea transmiterii de informații, acceptarea căsătoriilor homosexualilor și accelerarea ritmului de producere a catastrofelor ecologice, s-au adeverit în anii care au urmat.

George Friedman, un futurolog actual în vogă, ne propune o incursiune în viitorul acestui secol, atrăgându-ne atenția că la sfârșitul secolului trecut s-a întâmplat ceva remarcabil. Pentru prima dată în istorie, axa comercială a Atlanticului a egalat axa comercială a Pacificului. Rezultatul, spune Friedman, prima parte a istoriei noului secol va fi marcată

de luptele în jurul a doi poli. Una, va fi reprezentată de încercarea de a forma coaliții de puteri secundare care vor încerca să controleze Statele Unite, iar cea de-a doua, va fi a Statelor Unite care vor încerca să împiedice formarea oricărei astfel de coaliții.

În acest context, din lucrarea lui Friedman, desprindem în vecinătatea României trei probleme strategice cu care, inevitabil, țara noastră se va confrunta pe parcursul acestui secol: Rusia, Polonia și Turcia, deci, ar putea rezulta încă de acum o anumită orientare/reorientare a intelligence-ului nostru strategic.

Zbigniew Brzezinski are și el predicțiile sale, el identifică următoarele probleme: trezirea politică globală, mutarea centrului puterii globale din Lumea atlantică spre Orientul Îndepărtat, amenințarea problemelor globale, precum modificarea climatului și a mediului înconjurător, sărăcia și inechitatea: „Așa arată provocările la care ar trebui să riposteze America, iar supraviețuirea ei va depinde de felul cum va reacționa la acestea”.¹⁴

Nu lipsită de importanță, este și problema multipolarității. Dacă lumea se va învârti în jurul mai multor centre de putere, evident că ordinea mondială nu poate fi menținută sau impusă de organisme unice de exercitare a puterii sau a dreptății, cum se încearcă a fi Organizația Națiunilor Unite și Consiliul de Securitate. NATO și UE sunt tocmai creații ale politicii multipolare.

Este de așteptat, astfel, ca aceste organizații să intre în concurență sau în negocieri cu organizațiile celorlalte centre de putere, viitorul echilibru și stabilitatea mondială se vor obține numai prin jocurile făcute de aceste centre de putere și organizațiile aferente.

Prin urmare, intelligence-ul strategic va trebui să depisteze din timp factorii și problemele care duc la schimbarea lumii și, totodată, să indice mecanismele prin care lumea perimată va trebui schimbată.

Cu siguranță, toate acestea vor face obiectul de studiu al analiștilor intelligence-ului strategic și vor da tendințele în domeniu. Rămâne de văzut locul pe care-l va ocupa intelligence-ul strategic în cadrul priorităților interne și internaționale.

O problemă ar mai fi unitatea de comandă, intelligence-ul strategic ar putea renaște sub o coordonare unitară. Actuala politică a separării informațiilor interne de cele externe, este una specifică statului național

¹⁴ Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, *America și Lumea. Conversații despre viitorul politicii externe americane*, Editura ANTET, 2009, pp. 7-8.

incipient, autarhic, practicant al unei economii de subzistență. Într-o lume globalizată și competitivă, bazată pe mobilitatea liberă a cetățenilor, capitalurilor și a forței de muncă, un sistem bicefal de intelligence este depășit și inefficient. Astăzi, majoritatea vulnerabilităților și amenințărilor la adresa statului și a societății sunt de natură transnațională. Nu putem veni să spunem că nu ne interesează întregul, ci doar anumite părți, când scopul general al serviciilor de informații este acela de a servi interesele majore ale statului-societate.

Prin urmare, statul va trebui să-și adapteze capacitățile de intelligence strategic, să le plieze/flexibilizeze după natura amenințărilor. Pentru a fi competitive, serviciile de intelligence trebuie să se inspire tot mai mult din cercetarea academică și din modul de funcționare al multinaționalelor din zona de business (intelligence competitiv).

Bibliografie

1. Alexander Bard, Jan Söderqvist, *Netocrația, Noua elită a puterii și viața după capitalism*, Editura PUBLICA, București, 2010.
2. Eric Frattini, *CIA. Ferma din Langley*, Editura Tritonic, București, 2009.
3. George Friedman, *Următorii 100 de ani. Previziuni pentru secolul XXI*, Editura Litera, Săptămâna Financiară, București, 2009.
4. John G. Heidenrich, *The State of Strategic Intelligence, The Intelligence Community's Neglect of Strategic Intelligence*, (disponibil pe <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi->).
5. Michael S. Goodman, *Studying and Teaching About Intelligence: The Approach in the United Kingdom*, în: „Studies in Intelligence”, Journal of the American Intelligence Professional, Volume 50, Number 2, 2006.
6. Per V. Jensen & Klaus Solberg Seilen, *Market Intelligence, Building Strategic Insight*, Copenhagen Business School Press, 2009.
7. Roger Hilsman, *Strategic Intelligence and National Decisions*, Glencoe, Illinois: The Free Press, 1957.
8. Russell G. Swenson, *Politicization and Persuasion: Balancing Evolution and Devolution in Strategic Intelligence*, Center for Hemispheric Defense Studies, Research and Education in Defense and Security Studies, 2003.

9. Ruud Smits (Utrecht University), *The New Role of Strategic Intelligence*, în „Strategic Policy Intelligence: Current Trends, the State of Play and Perspectives – S&T Intelligence for Policy-Making Processes”, Institute for Prospective Technological Studies (IPTS), EU, December 2001.

10. *Strategic Intelligence, Windows into a Secret World*, An Anthology, Edited with Introductions by Loch K. Johnson, University of Georgia School of Public and International Affairs, and James J. Wirtz, Naval Postgraduate School, Roxbury Publishing Company Los Angeles, California, 2004.

11. Joseph W. Wippl, Donna D'Andrea, *The CMO in the CIA's National Clandestine Service*, , Online publication date: 17 June 2010.

12. Zbigniew Brzezinski, Brent Scowcroft, *America și Lumea. Conversații despre viitorul politicii externe americane*, Editura ANTET, 2009.